

Profesor univ. Dr. Petre ȚURLEA²

In noiembrie 1940, prim-ministrul României, Ion Antonescu, a făcut vizite succesive la Roma și Berlin, având convorbiri îndelungi cu Mussolini și Hitler. Le-a expus acestora, pe baza unei documentații științifice foarte laborioase, drepturile românilor asupra Transilvaniei de Nord-Est, ocupată de Ungaria în urma Dictatului de la Viena și atrocitățile făcute de maghiari în această regiune: asasinat, unele în masă, precum la Trăzneș și Ip; expulzarea a zeci de mii de români; furtul proprietăților românești; distrugerea unor biserici; maltratări de tot felul; arestări ș.a. - fapte pentru cercetarea cărora se constituise și o Comisie Mixtă Italo-Germană. Mai ales la Berlin, Antonescu a fost ascultat cu atenție, la sfârșit Hitler i-a spus că „Istoria pentru România nu se oprește la anul 1940”. La mijloc era nu doar capacitatea de convingere a prim-ministrului român, ci și interesul economic și militar al Germaniei față de România. Conducătorul Delegației Române a interpretat expresia Führerului ca o promisiune de viitor.

Reîntors în țară, Ion Antonescu și-a arătat de mai multe ori, în public, convingerea că obținuse o privire binevoitoare din partea lui Hitler pentru dezideratele românești din Transilvania. Era o teză discutabilă, dar necesară pentru moralul Poporului Român. Și, totodată îi folosea și prim-ministrului pentru a-și întări autoritatea, în contextul tot mai accentuatei rivalități cu Mișcarea Legionară. Prima prezentare fermă a acestei convingeri era făcută în ședința Consiliului de Miniștri din 26 noiembrie 1940. Al doilea prilej - de vizibilitate mult mai mare - îl va avea Antonescu la 1 decembrie 1940, când va ține la Alba Iulia, în fața a peste o sută de mii de oameni, un discurs dedicat Unirii din 1918.

Mișcarea Legionară a încercat să transforme manifestația națională de la Alba Iulia într-una pur legionară. Nu a reușit, cu toate că Horia Sima a folosit insistent expresii ca „Ardealul Legionar” sau „România Legionară”. Se dorea ca teza reunificării Transilvaniei de Nord-Est să fie percepută ca una legionară - deși în momentul Dictatului de la Viena, Mișcarea nu protestase împotriva autorilor lui³. Ion Antonescu a refuzat să-i identifice pe legionari cu întregul Popor Român. De aceea, a

ALBA IULIA. 1 DECEMBRIE 1940*

avut un discurs în care s-a adresat românilor în ansamblu, ardelenilor în particular, Armatei; abia la sfârșit legionarilor, folosind formule ce puteau fi interpretate și ca mustrări. Iar în *Comunicatul* dat publicității, conținând discursul generalului, cuvintele către legionari lipseau: „Din această cetate a Unirii, a drepturilor noastre veșnice și încercate, mă adresez cu încredere tuturor. Îmi îndrept gândul plin de nădejdi spre ardeleni, spre ostași și spre toți românii. Frați ardeleni! Voi, care v-ați sfâșiat sufletul și trupul; voi, care ați adăugat dureri noi la hrisovul suferințelor de veacuri; nu dez-nădăjduiți. Pe umerii voștri stă apăsarea sfântă a datoriilor strămoșești. În această clipă de îngenunchere, îngenuncheați ca să auziți trosnetul de trupuri pe roată ale lui Horea și Cloșca; sfințiți în sânge clocotul de viață ardelenescă a lui Avram Iancu și ritmul de re-deșteptare națională a lui Mureșan. Plecați urechea la brazda strămoșească și păstrați în cuget icoana gândurilor lui Lazăr, Șincai și Șaguna și cutremurați-vă de biruința măreață și veșnică a lui Mihai Viteazul. Ne-am născut aici, suntem cei dintâi așezați aici și vom pleca cei din urmă. Vom muri aici, frați ardeleni, fiindcă nu putem părăsi ceea ce nu se poate părăsi. Nici furtunile, nici trufiile, nici trădările nu ne vor cliinti. Toți trebuie să păstrăm încrederea în drepturile Neamului, să ducem o luptă de credință, de muncă și de jertfă și prin jertfă să ne câștigăm dreptatea. Fiindcă dreptatea străjuiește lumea. Și dreptatea lumii va fi dreptatea noastră. Ostași, din cetatea biruinței lui Mihai Vodă, de la temelile întregitoare de Neam, îndrept gândul spre voi toți, pentru a vă remărturisi toată iubirea, toată nădejdea și toată siguranța pe care Neamul întreg o

pune în voi. Țara și cu mine nu vom cruța nimic pentru ca să vă pregătim destinul pe care îl meritați. Țara și cu mine vă iubim și vă cinstim. Țara și cu mine așteptăm de la voi ca să nu fiți mai prejos decât glorioșii noștri înaintași. De aceea, din Alba Iulia, unde gloria celui dintâi Întregitor a adus peste veacuri afirmarea de voință și unire a Ardealului, pentru ca în sunetul de clopote al credinței strămoșești să dea Coroana Unirii celui din urmă întregitor, în numele trecutului, pentru apărarea prezentului și pentru gloria viitorului, cer azi Unirea Românilor într-un singur suflet”⁴.

La recepția care a urmat în Sala Unirii, legionarilor li s-a lăsat numai postura minoră de spectatori. Au vorbit reprezentanți ai celor două biserici românești – protopopul ortodox de Alba Iulia, Gheorghe Baba și episcopul unit Aftenie – generalul Petre Dumitrescu în numele armatei din Transilvania și Ion Antonescu. Nu s-a îngăduit luarea unor note stenografice; de aceea, declarația lui Antonescu a fost reconstituită de revizorul principal al Corpului Stenografilor Adunării Deputaților, Florin Andronic, după cele relatate de un participant. Prim-ministrul a oprit accesul în sală al presei, pentru că a vrut să facă un anunț care să nu fie popularizat. „În scurtă vreme vom reîntra în drepturile noastre teritoriale, consfințite prin actul Unirii din 1918”. Credea că, la Roma și Berlin obținuse asigurări pentru reîntregire „cu condițiunea ca noi să fim în stare să cucerim ceea ce ni se garantează; să nu așteptăm nimic de la nimeni altcineva decât noi”. Armata urma să fie pregătită pentru momentul care va veni curând⁵. Și sublinia, odată mai mult, necesitatea solidarizării naționale, a înlăturării acțiunilor anarhice care divizau Nația. Se re-

ferea, evident, la legionari; anarhia, propagată prin acțiunile acestora, împiedica solidarizarea națională, se constituia ca un obstacol în calea reunificării. Germania și Italia care, cu siguranță au aflat anunțul făcut la Alba Iulia, nu au reacționat din considerente legate de situația internațională care impunea menținerea României alături de ele; se adăuga faptul că, tocmai în acel moment se finalizau tratativele economice germano-române, interesul Berlinului fiind maxim. Tăcerea Germaniei și Italiei putea fi interpretată și ca o aprobare a celor spuse de Antonescu, ceea ce nu era.

În Ungaria, reacția a fost violentă, atât în presă, cât și în Parlament. Semioficiosul guvernamental „Pester Lloyd”, sub titlul *Ordine în sud-estul Europei* (articol reluat în mai multe ziare), considera că declarația lui Ion Antonescu de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1940, demonstra „ura cu care în trecut oratorii români au persecutat Ungaria și Germania, ambele țări suferind în urma dictatelor de pace; aceeași ură mocnește și astăzi contra Ungariei și a tot ce este unguresc”. Cu un ton de superioritate, se afirma: „Defăimările ne lasă reci și nici nu vor primi răspuns”⁶.

În Parlament, deputatul de extremă dreaptă Rajniss a avut o intervenție furibundă, raliindu-se, prin exclamații, întreaga Cameră. „În esența ei, deci – afirma Rajniss – această adunare de la Alba Iulia a avut tendința de a deștepta ura nu numai contra Ungariei, dar și contra Puterilor Centrale. [...] Au făcut jurământ că România nu va uita sfintele frontiere naționale și că va continua lupta pentru ele. Deci, în loc să respecte în mod cinstit spiritul Arbitrajului de la Viena, au început, pe baza urii de rasă, lupta contra Ungariei, o luptă în care se con-

REVERBERAȚIILE MARII UNIRI

sideră vinovați toți ungurii, nu numai pentru Arbitrajul de la Viena, dar și pentru răscoala lui Horea și Cloșca. [...] Generalul Antonescu a numit ziua de 1 Decembrie ca ziua durerii naționale, care însă deschide drumul drepturilor românești care vor veni". Deputatul se arăta alarmat mai ales față de una din afirmațiile lui Antonescu: „Am muncit pentru hotarele noastre [...] Pentru acest viitor am călătorit la Berlin și la Roma. România nu este singură. Credeți și aveți încredere". Așadar, ungurii avuseseră un agent chiar în sala Unirii; acolo Antonescu făcuse declarația din care se cita, și aceasta fusese oprită să răzbată în presa românească. Rajniss constata că România rămânea credincioasă față de ea însăși și nu respecta Dictatul de la Viena, pe care dorea să-l desființeze: „Aceasta este, deci, un atac deschis, o declarație de război contra Puterilor Axei. [...] Trebuie să atragem atenția Puterilor Axe ce pot să devină agitațiunile și propaganda lipsită de răspundere [...] (aplauze unanime). Să protestăm și să pretindem ca acțiune, cuvânt hotărât și protest să se pună capăt *răscoalei contra Arbitrajului*" (s.n.). În puter-nicele aplauze ale întregii Camere, discursul se încheia cu amenințarea că România „va sta în față în față cu Națiunea Maghiară, de care să păzească Dumnezeu România".

Pentru atmosfera înfierbântată din Parlamentul de la Budapesta, edificator este momentul când Rajniss a citat pasaje dintr-un articol apărut în ziarul bucureștean „România Nouă”: „Ungurii – scrie ziarul – au redeșteptat în veacul al 20-lea grozăviile năvălirilor tătare (*strigăte pe toate băncile: infamie!*). Dar, oricât de perfectă ar fi sălbăticia bestială ungurească, ea numai asupra Statului Maghiar ar putea să aibă consecințe. (*Exclamări: Nemaipomenit!*) Teritorii furate? Sălbăticia bestială maghiară? Grozăviile năvălirilor tătare? (*Exclamări: Insuportabil!*)". De comparat amenințarea trufașă cu furia Națiunii Maghiare „de care să ferească Dumnezeu România", cu lașitatea neacceptării unei confruntări directe, bărbătești, în vara lui 1940, și recurgerea la solicitarea slugarnică intervenției Germaniei și Italiei⁷.

A doua zi, 4 decembrie 1940, răspunzând discursului-interpelare al lui Rajniss, prim-ministrul Teleki Pál constata și el că Guvernul Român nu acceptă Arbitrajul de la Viena: „Pe temeiul prietenii noastre pentru Puterile Axei – care au trasat frontiera [...] – noi considerăm justă și hotărâtoare deciziunea lor". Teleki protesta împotriva discursului lui Ion Antonescu de la Alba Iulia și amintea „tratamentul nobil și prevenitor ce s-a aplicat românilor din teritoriul reanexat"⁸. Afirmația prim-ministrului

maghiar – în condițiile atrocităților antiromânești din Transilvania de Nord-Est – nu putea fi decât expresia cinismului său.

De remarcat, în articolele din presa budapestană și în discursurile din Parlamentul ungar, dorința de a incita Puterile Axei împotriva României, sub motivul că acestea erau atacate dacă se contesta Arbitrajul de la Viena, pe care ele îl impuseseră. La fel ca în vara anului 1940, Ungaria acționa cu lașitate: decreta România ca inamic al ei, dar nu avea curajul unei confruntări deschise cu „inamicul", ci împotriva acestuia trimitea Germania și Italia. Numai că acum, în decembrie 1940, cele două puteri nu au vrut să se mai amestece.

ALBA IULIA. DECEMBER 1, 1940

The article presents the demarches made by the Romanian authorities in order to annex the North-east Transylvania which was occupied by Hungary. There is also information regarding the manifestation that took place in Alba Iulia, on December 1, 1940.

Keywords: priest Vasile Aftenie, Alba Iulia, Transylvania, Romanian people, 1940

NOTE

* Fragment din volumul *Români și unguri 1940-1945*, în curs de apariție la Editura Enciclopedică, din ciclul „Români și unguri 1918-2018".

2 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România.

3 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare PCM), dosar nr. crt. 324/1940, ff. 9-10.

4 Idem, dosar nr. crt. 317/1940, ff. 6-7.

5 Idem, dosar nr. crt. 324/1940, ff. 13-15.

6 „Pester Lloyd" din 3 decembrie 1940.

7 Stenograma ședinței Camerei Deputaților a Parlamentului Maghiar; apud A.N.I.C., Fond PCM, dosar nr. crt. 211/1943, ff. 8-12.

8 Idem, f. 13. Vezi și Petre Țurlea, *Ip și Trăznea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească*, Editura Enciclopedică, București, 1996; Idem, *Ion Antonescu între extrema dreaptă și extrema stângă*, Editura Semne, București, 2009.